مثنويءِ درد نامہ...... حضرت صوفي سچل فقير سرمست

رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا

این سخن عشق است نی از شاعریست

کی خسان دانند این اشعار ها

(آشکار)

مثنوي

دَرد نامہ

مُرتّب :- قاضي علي اڪبر درازي

ڇپائيندڙ :- سچل سرمستا ڪوآپريٽو اڪيڊمي
خيرپور

دفعو پهريون | جنوري ١٩٦٣ع | جلد هڪ هزار

هديہ ٥٠ پئسا

حق واسطا قائم

رب زدنی علما

این سخن عشق است فی اشعار لیته

کی خسان دانند این اشعار را

(آشکار)

مثنوي

دردنامه

مُرتّب

قاضي علي اڪبر درازي

دفعو پهريون — جنوري ١٩٦٣ع — جلد هڪ هزار

دفعو ٻيو — آگسٽ ١٩٧٥ع — ٢٥٠

— هديه :- پنج روپيه

در بیان درد و ارشاد پیر و مرشد

۱. باز آمدام بخیالِ دیگر — کردیم بیان عجالِ دیگر

۲. گر ذرّهٔ درد در تو آید — فریاد با آسمان برآید

۳. هیهات که بیخبر شدی تو — غمِ درد بگیر در غمش شو

۴. جز درد دگر رهی نباشد — شاه است دگر شهی نباشد

۵. این درد رساندت خدا را — در لحظه نمایدت خدا را

۶. این درد بود همه سعادت — این درد شده همه هدایت

۷. این درد قطع کند منازل — شد در دو جهان عشق نازل

۸. کم میکند او غرورِ شاهی — چه چتر و چه تخت و چه سپاهی

۹. گر درد ترا نشد میسّر — هیهات که ماندهٔ مقصّر

۱۰. گر کشف بتو شود کرامات — جز درد بحالِ تست هیهات

۱۱. سر مطلب درد یار باشد — بی درد همیشه خوار باشد

دربيان درد وارشاد پير مُرشد (سنڌي ترجمه)

١- ورد دل ۾ پيو خيال پيدا ٿيو - جنهن ڪري ورد پيو احوال پيش ڪيائين

٢- جيستائين ذرو درد توکي رسي ٿو - ته آسمان تائين دانهون ڪري ٿو

٣- افسوس تنهنجي حال تي جو توکي ان جي شان جي خبر نه آهي - درد جو غم ڪر ڇو انهيءَ غم ۾ رڌا-

٤- درد کان سواءِ پيو ڪو رستو ڪونهي - درد ئي شاهه آهي پير ڪر شاهه ڪوب

٥ اهو درد توکي خدا وٽ پهچائيندو ۽ جهت بت توکي خدا ڏي پهچائيندو.

٦ اهو درد نيڪ بختي جي نشاني آهي انهيءَ درد جي سبب هدايت سمايل آهي

٧- درد سڀ منزلون طي ڪرائيندو - ٻنهي جهانن ۾ عشق عطا ڪري ٿو.

٨. هو بادشاهي غرور کي گم ڪري ٿو ۽ تاج ۽ تخت جي غرور کي ڇڏائي.

٩ جيڪڏهن توکي درد حاصل نه ٿيو ته پوءِ افسوس جي ڳالهه آهي ۽ تنهنجو قصور آهي

١٠ جيڪڏهن توکي ڪشف ۽ ڪرامت نصيب ٿي نه ٿي ته درد کان سواءِ تنهنجي حالت تي افسوس آهي

١١. مطلب ته درد خدا پاڻ يار آهي - بي درد هميشه خوار آهي.

۱۲ یکروز به پیر خود رسیدم   جز درد نه قصه‌ها شنیدم

۱۳. هم مجلسیان شده گریه زار   هر خاص و عام بود غمخوار

۱۴. خود شد لب لعلان چشم پر آب   برگشت زمین و آسمان به سیلاب

۱۵. آن پیر به بیخودی رسیده   تیغی ز میانِ دل کشید

۱۶. بر هر کس چشمِ جادوی زد   دیوانه شده ز حد بجهید

۱۷. آن چشم که بود خنجرِ عشق   دانیم که بود مظهرِ عشق

۱۸. از درد همی کشید آهی   از آه همی نمود راهی

۱۹. در راه ز عشق می نموده   دلِ خاص و عام را ربوده

۲۰. این صبر تو آشکار شیدا   ورنه که قیامت است پیدا

۲۱. این جان که می شود خرابم   در سوز و گداز من کبابم

۲۲. نگاه که بمن نگاه کردی   پر درد همی شدم بدردی

۲۳. هر کس که برو نظر بیفتاد   افتاد بخاکِ پا نه استاد

۲۴. فرمود که درد مایهٔ عشق   بر عاشق هست سایهٔ عشق

۲۵. بیدرد مباش گر تو مردی   دردی نه تراست دان که زدی

[illegible]- هڪڙن ماڻهن پنهنجي مرشد جي حضور ۾ ويني - انهن دردن کان سواءِ ٻيو ڪو [illegible] نه ٻڌائيم.

١٣- مجلس جي وٽان ماڻهو زار زار رڙيون [illegible] سبب [illegible] عام ۽ خاص ڏکارا هوا.

١٤- هن پاڻ آه ٿي ڪيهي ۽ سندس اکين مان نار ڦٽي وهيا - جنهن جي سيلاب سان زمين آلي ٿي پئي

١٥- منهنجو مرشد بيخودي جي حالت ۾ هو - هن دل جي ميانڻ مان ترار جهڙي ٿي ڪيهي

١٦- هر ڪنهن شخص کي هن درد ڀريل ڪيهي سان ٿي ڏٺو - جنهن ڪري هو بيحد ديوانا ٿي ويا هئا.

١٧- اُهي ڪيئن عشق جو خبر هجن - انهن تي معلوم ٿيو ته اهي عشق جو ظهور هيون.

١٨- دردن کان جڏهن آه ٿي ڪيهي ته انهيءَ آه سان هن سيني کي راه ٿي ڏيکاري.

١٩- اُها عشق جي آه هئي جنهن ڪري عام ۽ خاص جي دل ڪينچي ٿي ڏٺي.

٢٠- اي عاشق آهستڪار صبر ڪر - نت قيامت پيدا ٿي پوندي (سبحان الله)

٢١- هيءُ منهنجي جان ويران ۽ آجڙيل هئي ڳارائي ۽ سوز کان منهنجي دل ڪباب ٿي ٿئي.

٢٢- ڪنهن وقت هن مون ڏانهن نگاه ڪئي - ته مان دردن سان پرپور ٿي ويس.

(ڪيتري آهي معظم الدين سيد ني جو فيض؟ ڪيتري آهي ٻين ڪنهن جي دعا جو اثر؟ (مرتب)

٢٣- جنهن به شخص تي هن نگاه ٿي ڪئي ته هن جا پير نه ڪري ٿي ريا ۽ هو ڪري ٿي پيو.

٢٤- فرمايائين ته ايهو درد عشق جو سينگار آهي - عاشقن تي عشق جو ٻاجهه ٿيندو آهي.

٢٥- جڏهن تون مرد آهين ته بي درد ٿئين - جيڪڏهن تون بيدرد آهين ته تون مرد نه آهين.

٢٦. آن کارِ بطون ازو حصول است — دائم که حسنداو هم رسول ست

٢٧. بد عهد خبست زرازِ مولیٰ — در سر دد جهان شوی تو ولی

٢٨. بد اوّل دآ حسنرین بوداو — بیند و شنود هم سخن گو

٢٩. کس نیست دگر بجبز حق اینجا — برارض و سما و هم دریجا

٣٠. آن روز که چشم پیر دیدم — در عمر همه گهی ندیدم

٣١. آن دیده فیض ما چو دیده — پس درد بجان و دل رسیده

٣٢. چشم که ز دیده او ترسناک — چشمش بزمین دگر بر افلاک

٣٣. حالت بروی چو غلبه میکرد — رو سرخ شدی گهی رخش زرد

٣٤. از درد بسی بیان بحجودی — پُر درد بیان عیان بکردی

٣٥. بسیار عرق بر دهی شد — هم نعره بجوش تر هی زد

٣٦. از دیده مدام اشکباران — هم مجلس مست جمله یاران

٣٧. یاران همه ز جذبِ مستی — شد توبه کنان ز خود پرستی

٣٨. با درد کسی که می رسیده — محتاج بسی باد کشیده

٣٩. در بر خود داد هی نشانده — بر پای برای او ستاده

٢٦- ايھو اندازو وارو محڪم درد کان حاصل ٿئي ٿو. مان ٻجهان ٿو ته اهو خدا ۽ رسول آهي

٢٧- درد الله جي راز جي خبر ڏئي ٿو. ٻنهي جهانن ۾ هو ٻنهي وڏائي ٿو.

٢٨- اول ۽ آخر اهو ئي آهي. ته سندس ڏٺڻ ڏٺو ۽ ڏسڻ هاڻي سندس ڏاهو آهي.

٢٩- زمين ۽ آسمان ۽ هر هنڌ هر جاءِ- حق کان سواءِ ٻيو ڪو ڪونهي.

٣٠- انهيءَ ڏينهن مان پنهنجي مرشد جون اکيون ڏٺيون- ساري عمر ۾ وري

اهڙيون نه ڏٺيون.

٣١- اهي فيض وارليون اکيون جڏهن مان ڏٺيون ته منهنجي دل ۽ جان ۾ درد سمائجي ويو

٣٢- منهنجون اکيون هنن ڏسڻ سان ڏکي ويون. سندس هڪ اک زمين تي ته

ٻي آسمان تي هئي

٣٣- حالي جڏهن هن تي غلبه ٿي ڪيو ته سندس منهن ڪڏهن ڳاڙهو ته ڪڏهن پيلو

پئجي ٿي ويو.

٣٤- درد جو هن گهڻو بيان ٿي ڪيو ۽ درد پر پيو حال ظاهر ٿي ڪيو.

٣٥- سندس منهن مان گهڻو پگهر وهيو. ۽ هن جوش منجهان نعرو ٿي هنيو.

٣٦- سندس اکين مان هميشه آب جاري هوندو هو. محفل وارا هميشه مست ۽ مخمور

هوندا هوا.

٣٧- سڀئي محفل وارا مستي ۽ جذب ۾ هوندا هوا. خود پرستي کان توبه ڪندا هوا.

٣٨- درد وارو جيڪو ڪو آيو ٿي ته هن کي تحقيق پاڻ ڏانهن ڇڪيائون ٿي.

٣٩- انهيءَ کي تخت تي پاڻ سان گڏ ويهاريائون ٿي ۽ انهيءَ لاءِ اٿي بيٺائون ٿي

۴۰۔ اورا از لبس آ بزندگی داد / می کرد دلش بپرستش شاد

۴۱۔ بی درد اگر کسی بیاید / مگذنت همی مرا نشاید

۴۲۔ پر درد همه بمجلسم خوشتر / بی درد مراست درد در سر

۴۳۔ آن درد به مجلسم بیادا / بی درد به محفلم مبادا

۴۴۔ آن وقت که گهی یاد گردم / نی زنده بلکه هیچو مرده

۴۵۔ گاهی که مرا چون یاد آید / در غم دل و جان نهاد آید

۴۶۔ می آمد درمیان جماعت / می برد دل همه بغارت

۴۷۔ از درد چون آه تو کشیدی / در لحظه به لامکان رسیدی

۴۸۔ هر کس بفغان گریه زار / هیهات کننده نی بگفتار

۴۹۔ آن دم همه در فغان و فریاد / از جان و تن می شدند آزاد

۵۰۔ گر چشم سوی کسی فگندے / اورا بهوائے هو برندے

۵۱۔ در دیده او نه چشم دیگر / باهم نشدی با منظر

۵۲۔ آن دیده مست همچو شیران / بیننده همی شدند حیران

۵۳۔ در پیئے دلش چو موج در تج / او فیض دهنده فوج در فوج

۴۰. انهيءَ کي ڪافي عزت ڏنائون ٿي ۽ انهيءَ جي گهٽي ۾ دل جوئي ڪيائون ٿي.

۴۱. بي درد جيڪڏهن ايندو هو ته فرمائيندا هوا ته هيءُ مون کي نٿو سيبيا هجي.

۴۲. اسان جي محفل ۾ درد وارو چڱو لڳي ٿو. بي درد اسان کي مٽي جو سور لڳي ٿو.

۴۳. درد وارو اسان جي محفل ۾ ڀلي اچي. بي درد اسان جي محفل ۾ شل نه اچي.

۴۴. اُهو وقت جڏهن ياد اچي ٿو. ته جهڙو نه بلڪ پاڻ کي مثل سمجهان ٿو.

۴۵. جڏهن جو هو مون کي ياد اچي ٿو. ته دل ۾ جان ۾ غم جي نشاني ظاهر ٿيئي ٿي.

۴۶. جيڪو به انهيءَ مجلس ۾ ايندو هو. سو پنهنجي دل ڦرائي ويندو هو.

۴۷. دردمان جڏهن آه ٿي ڪيائون. ته هڪ لمحي ۾ لامڪان تي پهتي.

۴۸. هر هڪ رفيق آه ڪري رنو ٿي. هر هڪ کي افسوس هو ۽ هن کان ڪجهه گفتگو نه ڪري نٿي سگهيو.

۴۹. انهيءَ وقت سڀئي آه ۽ زاري ۾ پيا ٿي. جان ۽ تن کان آزاد ٿيا ٿي.

۵۰. جنهن ڏانهن نظر ٿي ڦيرايائون. ته هن کي هوا کان ڪڍي ٿي ڇڏيائون.

۵۱. هنجي نظر پيائي ڪا نه هئي. پوءِ تون هن سان هڪ چون ٿو ٿئين ته هن جو مظهر ڏسين.

۵۲. اُهي اکيون شيشهن وانگر مست هيون. ڏسندڙ حيران ٿي پيا ٿي ڏيا.

۵۳. هن جل جو درياه لهرن ٿي لهرون هٽي رهيو هو. ۽ بي شمار فيض عطا ٿي ڪيو.

۵۴. فرمود مرا بروزِ دیگر | اوّل تو ز خویشتن به بگذر
۵۵. اگر از خود مکنی ثوابی | آن بر تو همی شود حجابی
۵۶. محجوب همی کند ثوابت | آن بلکه ثواب شد عذابت
۵۷. هر کس که نمازِ نگذارد | او جای ملامتی ندارد
۵۸. بی فکر نماز را نخوانی | آن وقت مگر خود ندانی
۵۹. بی خود شدن و نماز خواندن | باخود شدن و بغیر ماندن
۶۰. آن کیست کرا بیت بخواند | و آن کیست مرا که می نشاند
۶۱. آن کیست که در رکوع آرد | و آن کیست که در خضوع آرد
۶۲. خود را بمیان نمی شماری | زنهار تو خویشتن نیاری
۶۳. هر گز تو نئے مگر خداهست | یک دم ز تو دور نی جدا هست
۶۴. من و ما همین از و بدانی | زنهار تو در میان نمانی
۶۵. گاهی بسجود در نماز ست | گه ناز گهی در بین نیاز ست
۶۶. باخود نشوی به بیخودی باش | تا سرِّ خدا بتو شود فاش
۶۷. گه دانهٔ سبحه می شمارد | گاه از زنّار سر بر آرد

٥٤. بي ڏينهن مون کي فرمايائون. ته پهريون توڻ پاڻ کي فنا ڪر.

٥٥. جيڪڏهن توڻ پاڻ کي وچم آڻين ثواب جو ڪم به ڪندين. اهو تنهنجي لاءِ وڏو حجاب ثابت ٿيندو.

٥٦. تنهنجو ايهو ثواب توکي حجاب ۾ رکندو ۽ اهو ثواب تنهنجي لاءِ عذاب ٿيندو.

٥٧. جو شخص نماز ادا ڪري ٿو ته اُن تي ڪاملامت نٿي اچي.

٥٨. بي خياليءَ سان نماز نه پڙهه. مگر انهيءَ وقت جو توکي پنهنجي جاڻ نه پوي.

٥٩. بيخودي تون نماز پڙهه. جيڪڏهن توڻ هستيءَ سان نماز پڙهندين ته اُها غير ۾ شمار ٿيندي.

٦٠. اُهو ڪيرآهي جو ڪرايت ڪري ٿو؟ اهو ڪير آهي جو مراقبي ۾ ويهاري ٿو؟

٦١. اهو ڪير آهي جو رکوع ۾ آڻي ٿو؟ اهو ڪير آهي جو عاجزي ڪرائي ٿو؟

٦٢. پاڻ کي انهيءَ وچم نه گهڻ. ڪڏهن به توڻ پاڻ کي وچم نه آڻ.

٦٣. توڻ آهين ٿي ڪونه مگر اُهو پاڻ خدا آهي. توکان هڪدم به نه پري ۽ نه جُدا آهي.

٦٤. مان ۽ اسان سڀ هندا انهن سمجهه. توڻ پاڻ کي ڪڏهن به وچم نه آڻ.

٦٥. ڪڏهن نماز ۾ ڪڏهن سجدي ۾ آهي. ڪڏهن نماز ۾ ته ڪڏهن نياز ۾ آهي.

٦٦. پاڻ وچم نه آڻ مگر بيخودي ٿي. ته توتي الهي اسرار کلي پون.

٦٧. ڪڏهن تسبيح پڙهي ٿو. ته ڪڏهن جهڙو مان ظاهر ٿئي ٿو.

۶۸. گاهی به جبین قشقه دارد — گه به رخِ خویش وسمه دارد

۶۹. بشناس بهر لباس سلطان — در ذره ذره او یکی دان

۷۰. این راهِ یقین بسر نیابی — فی الجمله مظاهرش بیابی

۷۱. این جمله جهان ذاتِ حق است — آن ذات همه صفاتِ حق است

۷۲. با هستی خود هر آنچه کردی — آن هیچ نشد چه راه بردی

۷۳. یک دم بخدا اگر تو باشی — بیخود ز خودی مگر تو باشی

۷۴. دانی که بیافتم خدا را — این حرف بس است آشکارا

۷۵. چون طی تو گشت راهِ وحدت — بس سیر همی کنی بکثرت

۷۶. آن کثرت وحدتش یکی دان — در منزلِ عشق لاشکی دان

۷۷. عالم در تو توئی بعالم — داری تو خیالِ این مسلم

۷۸. عالم همه جملگی خیال ست — وهم ست ولی بقیل و قال ست

۷۹. هست این همه عالم خیالات — دانی ز کجاست این مقالات

۸۰. ای مستغرق شدن همین جا — سرپای شوند گم درین جا

۸۱. این جمله تجسم و بیان بمانند — دانی که بهم یکی بر آن بمانند

٦٨. ڪڏهن پيشانيءَ تي تلڪ لڳائي ٿو. ڪڏهن منهن تي رنگ لڳائي ٿو.

٦٩. هر لباس ۾ انهيءَ بادشاه کي سڃاڻ. ذري ذري ۾ تون هن کي هڪ ڄاڻ.

٧٠. انهيءَ يقين جي راه کان منهن نه ڦير، ته سڀ ۾ تو کي هن جو ظهور نظر اچي.

٧١. هيءَ سارو جهان انهيءَ حق جي ذات آهي. ايها ذات انهيءَ حق جي صفات آهي.

٧٢. جيڪي ٻه هستيءَ سان تون ڪندين، ته اُن مان ڪجهه به نه ٿيندو اگرچ

کهڙي راه به وٺندين.

٧٣. جيڪڏهن هڪ پل تون خدا سان ملين، ته تون خوديءَ کان بيخود ٿي وڃين.

٧٤. ڄاڻ ته خدا کي هٿ ڪيم. اي آشڪار! ايهي اکر تولاءِ ڪافي آهن.

٧٥. وحدت جي راه جيڪڏهن تو کي حاصل ٿئي ته پوءِ تون ڪثرت جو سير ڪندين.

٧٦. اُها ڪثرت ۽ وحدت تون هڪ سمجھ. عشق جي راه ۾ شڪ نه آڻ.

٧٧. عالم تو ۾ آهي تون عالم ۾ آهين. اي ايمان وارا! ايهو خيال رک.

٧٩. سارو جهان خيال آهي. سمجھ ته هيءُ گفتگو ۽ ڳالهه ٻولهه ڪٿان اچي ٿو؟

٧٨. سارو جهان خيال آهي، وهم ۽ فقط ڳالهه ٻولهه آهي.

٨٠. جيڪو انهيءَ خيال ۾ گم ٿيو تنهنجا سر ۽ پير گم ٿي ويندا.

٨١. انهيءَ جاءِ تي نه جسم ۽ نه جان رهيو. سمجھ ته نه هيءُ ۽ نه هو رهيو.

۸۲- این جانها چگونه چون بگنجد — هیهات درون برون نگنجد

۸۳- من غرق شده بآبِ حیرت — برخواست چه موج بحرِ وحدت

۸۴- من و تو شده ایم غرقِ دریا — دریا همه شد کجاست من و ما

۸۵- چون مُرده بود بدست غسّال — دان هم تو چنان که خود درین خیال

۸۶- من مرده شدیم اوست زنده — جنباند او منم چون زنده

سچّل سرمست تخلص "آشکار"

ختم شُد

٨٢- هن حيرت واري جاءِ ۾ ڪيئن سمائجي سگهندين - افسوس جو تون اندر ٻاهر نه سمائجي سگهندين -

٨٣- جڏهن وحدت جي سمنڊ جي لهر چڙهي ته مان حيرت واري درياهه ۾ غرق ٿي ويم -

٨٤- تون ۽ مان سڀ درياهه ۾ غرق ٿي ويو - اُهو سمورو درياهه ٿي ويو پوءِ مان ۽ اسان ڪٿي رهيا سون -

٨٥- جيئن مُردو عقُل واري جي هٿ ۾ هوندو آهي - تيئن تون پڻ سمجهه ۽ انهيءَ خيال ۾ رهه -

٨٦- مان مثل آهيان ۽ هو جيئرو آهي - ۽ اهو جيئرو مرن کي هلائي ٿو -

---

(نوٽ) هن مثنوي ۾ چل سرمست پنهنجو تخلص "آشڪار" ڏيکاريو آهي.

ضروري گذارش

سرتاج الشعراء شاهنشاهِ عشق، منصورِ آخر زمان، شاعرِ هفت زبان، حضرت سچل سرمست پنهنجي سموري ڪلام پارسي، اردو، سرائيڪي ۽ سنڌي ۾ عشق ۽ درد جي بيحد ۽ بي انتها تعريف ۽ توصيف ڪئي آهي. انهيءَ جي باوجود عشق جي تعريف ۾ خلاصه بياض چيو آهي جو مثنوي "عشق نامه" جي نالي سان مشهور آهي جا ماهه نومبر ١٩٦٢ء ۾ سنڌي معنيٰ سميت شائع ڪئي ويئي آهي. هي مثنوي "دردنامه" درد جي تعريف ۾ چيل آهي. هن قادرالڪلام شاعر پارسي ۾ ايترو شعر چيو آهي جو شايد ڪنهن ايراني شاعر جو به شعر نه هجي. پنهنجي مادري زبان ۾ شعر چوڻ ڪا وڏي ڳالهه نه آهي مگر قابل داد شاعر اهو ٿي سگهي ٿو جو غير مادري زبان ۾ شعر چوي. ساريءَ دنيا ۾ هي اقليم سخن جو تاجدار شاعر آهي جنهن ستن ٻولين عربي، فارسي، اُردو، پنجابي، هندي، سرائيڪي ۽ سنڌي ۾ لاتعداد شعر چيو آهي. بيشڪ هن جو وجودِ مسعود ساري سنڌ ۽ پاڪستان لاءِ باعثِ فخر ۽ ناز آهي.

سندس پارسي تصنيفات منجهان "ديوان آشڪار" "مثنوي عشق نامه" ۽ "مثنوي گدا زنامه" اڳ شائع ٿي رهيون آهن. هيءَ مثنوي انهيءَ سلسله جو چوٿون نمبر ڪتاب آهي "مثنوي تارنامه" سنڌي معنيٰ سميت تيار ڪئي ويئي آهي جا عنقريب شائع ڪئي ويندي.

الفقير قاضي علي اڪبر درازي